

3. Fokkerij-visieproject: rundvee

Binnen de biologische veehouderij is een breed scala aan fokmethoden te vinden die resulteren in allerlei koetypes en rassen. Iedere veehouder is op zijn eigen manier op zoek naar een koe die bij hem past. In het project 'biologische fokkerij' (1999 – 2001) zal via een landelijke discussie worden getracht kaders te vinden waarbinnen je het onderling eens bent wat zo'n biologische fokkerij nu inhoudt. Echter zonder je te verdiepen in de uitgangspunten van de biologische veehouderij lukt het niet om een invulling hieraan te geven.

Natuurlijke processen

Een belangrijk uitgangspunt in de biologische landbouw is dat de boer zoveel mogelijk rekening houdt met de natuurlijke processen en omstandigheden waarin hij opereert. Zo is het rund een kuddedier dat ruwvoer grazend opneemt en na herkauwen kan verteren en dat jaarlijks één kalf krijgt en grootbrengt. In eerste instantie lijkt de verzorging vooral een kwestie van houderij te zijn. Als de koeien zich willen gedragen zoals in de kudde zijn potstal en weidegang daarvoor het meest geschikt. Het rantsoen kan zo gekozen worden dat het uit voor de mens niet verteerbare ingrediënten bestaat. Echter, het kader waarbinnen een dergelijke houderij mogelijk is wordt gecreëerd door de genetische aanleg van de koeien en dus door de fokkerij.

Index-fokkerij

In Nederland kom je in de biologische landbouw de volgende fokkerijmethoden tegen:

1. Index fokkerij
2. Fundamentfokkerij binnen het FH-ras
3. Lijnenteelt gericht op levensproductie met vooral door Bakels geselecteerde lijnen
4. Gesloten fokkerij met natuurlijke dekking (familieteelt binnen eigen bedrijf)
5. Open fokkerij met natuurlijke dekking (aankoop stiertjes)
6. Introductie nieuwe rassen (bijvoorbeeld Blaarkop of Montbéliarde)

De indexfokkerij is de meest gebruikte manier van fokken, ook in de biologische melkveehouderij. Met indexfokkerij houdt een fokkerijorganisatie zich bezig met de selectie van stiermoeders en stiervaders voor de productie van nieuwe fokstieren. Dit alles gebeurt op basis van berekeningen volgens het 'diermodel'. Gecorrigeerde productie- en exterieurgegevens van alle verwante dieren leiden tot een index voor allerlei diereigenschappen. Gegevens worden onder meer verzameld via melkcontrole en exterieurbeoordeling, maar tegenwoordig ook door de veehouder: geboorteverloop, karakter, afvoer e.d. De indexfokkerij was tot voor kort vooral gericht op melkproductie met een index voor netto melkgeld (INET). Aan deze eenzijdigheid komt echter langzaam een eind. Er wordt momenteel naarstig gezocht naar kenmerken die een 'duurzaamheids' index weergeeft, vertaald in bijvoorbeeld levensproductie. Exterieurkenmerken als benen en uierophangband worden gebruikt voor een schatting van de verwachte levensduur. Het is de vraag of deze indexfokkerij past bij de biologische melkveehouderij. Deze fokkerij is gebaseerd op gegevens uit de gangbare houderij (99% van de veehouders boert gangbaar). In het project willen wij met NRS gegevens beoordelen of fokwaardes van stieren anders worden als je die berekent op basis van dochters op biologische bedrijven. Hiermee willen we dus nagaan of er een genotype-milieu interactie bestaat. De literatuur geeft aan dat dit niet het geval is voor melkproductie, maar voor duurzaamheids kenmerken ligt dit anders. Een afwijkende index op biologische basis moet daarom berekend kunnen worden.

Een stap verder gaat men wanneer het selectiesysteem verder aangepast wordt. In het huidige systeem worden alleen de eerste drie lactaties meegenomen. Hierop is al vaak kritiek geuit vanwege het gevaar van selectie op vroegrijpheid. Voor de biologische landbouw gaat de aandacht ook uit naar de persistentie van de melkgift tijdens de lactatie. In de ekologischer fokwaardeschatting in Zuid Duitsland wordt de eerste lactatie opgedeeld in drie delen en het tweede en derde deel voor respectievelijk 30 en 40 % meegenomen in de fokwaardeberekening.

Ook is het de vraag of het fokbeleid van de KI-organisaties strookt met de biologische landbouw. Dit beleid wordt gestuurd door snelheid. Om de concurrentie voor te blijven wil de organisatie zo snel mogelijk een fokwaarde berekenen. Door embryotransplantatie (ET), superovulatie, OPU-IVF en KI, worden steeds sneller voldoende nakomelingen verkregen. Via een KI-stier wordt indirect gebruik gemaakt van een dergelijke fokkerij. In Zwitserland echter wil de biologische veehouderij binnen vijf jaar vrij zijn van ET via indirect gebruik. In Duitsland en Oostenrijk verkoopt de KI organisatie Neues Leben al sperma van HF-stieren die vrij zijn van ET. Ook in de regelgeving voor dierlijke productie wordt gesteld dat het 'uitgangsmateriaal' (de dieren!) van biologische aard moet zijn. Bij een aantal kleine KI-organisaties zijn ET-vrije stieren nog volop beschikbaar en bij voldoende vraag zal elke KI-organisatie daar aan kunnen voldoen. Let wel dat er natuurlijk altijd geselecteerd blijft worden op productiekenmerken en alle kenmerken die daar verbinding mee hebben.

Kijken naar koeien

Uit de praktijk komen vaak kritische geluiden over het niet meer kijken naar de koeien zelf. Een index berekening baseert zich op losse kenmerken en een dier als geheel is meer dan alleen de som hiervan. Het is dan ook nog steeds van belang te kijken wat een koe daadwerkelijk presteert en met wat voor samenhang tussen de kenmerken dit tot stand komt. Bijvoorbeeld met de onder- en bovenbalk kenmerken worden eigenschappen los van elkaar gezien. Voor een biologische aanpak lijkt daarom het triple A systeem (aAa: Animal Analysis Associates) een uitkomst te zijn. De triple A beoordeling kijkt naar het gehele dier en beoordeelt dat op de "begrippen" als: melktypisch, hoog, open/ruim, sterk, harmonisch en stijl. Dit systeem is ontworpen door Bill Weeks, een oud inspecteur van het Amerikaanse stamboek. Zijn eigen koeien hadden een hoge schoft, een lang en breed kruis, erg droge benen, lange platte ribben, lange koppen en een lange magere nek. Volgens Weeks zijn dit de functionele exterieurkenmerken die koeien in staat stellen meer dan gemiddelde producties te halen gedurende een lange periode met een minimum aan problemen.

Potentiële productie

Verder is het de vraag of de melkproductie per lactatie en per dier per dag onder biologische omstandigheden niet in het gedrang komen. Als de genetische aanleg van de koeien uit de gangbare fokkerij stijgt naar een potentiële productie van 10.000 kg en meer, zijn deze dieren dan nog wel in staat minder melk te geven op een biologisch bedrijf? Als de aanleg voor het produceren van melk fysiologisch gaat overheersen, dan kunnen zulke dieren niet genoeg energie opnemen met alle gevolgen van dien. Ook in dit opzicht dient er dus op melkproductie gefokt te worden onder biologische omstandigheden, zodat duidelijk wordt hoeveel melk de dieren kunnen geven uit een ruwvoerrantsoen met beperkt krachtvoer.

Kortom, er is werk aan de winkel om de fokkerij om te buigen vanuit biologische gezichtspunten. Beoordeeld moeten worden of de indexfokkerij en het diermodel gebruikt kunnen worden voor een biologisch fokkerijsysteem. Inzet is om de basis voor de fokkerij meer biologisch te maken, dus gelet op selectie-intensiteit, voortplanting, aanleg voor melkproductie, biologisch management en dergelijke. De uitkomsten worden meegenomen in een samen te stellen discussierapport over biologisch fokken. De daar op volgende discussie met stappenplan zal ons wellicht dichterbij een biologische fokkerij brengen.

Wytze Nauta

W.Nauta@louisbolk.nl